

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 8 december 2020

Mål nr

Ö 19-20

PARTER

Klagande

RL

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Ansökan i hovrätt om återställande av försutten tid

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges beslut 2019-12-06 i mål Ö 3249-19

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut och återställer den försuttna tiden för att överklaga Lunds tingsrätts dom den 23 september 2019 i mål B 5859-18.

Överklagandet ska ha kommit in till tingsrätten inom tre veckor från dagen för Högsta domstolens beslut.

Högsta domstolen förordnar att domstolens beslut den 10 januari 2020, om inhibition av tingsrättens dom, inte längre ska gälla.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

RL har yrkat att Högsta domstolen ska återställa den försuttna tiden för att överklaga Lunds tingsrätts dom.

Riksåklagaren har motsatt sig RL yrkande.

Högsta domstolen har beslutat att någon åtgärd för verkställighet av tingsrättens dom tills vidare inte får vidtas.

SKÄL

Bakgrund

1. RL åtalades för grovt penningtvättsbrott och en offentlig försvarare förordnades för henne. Försvararen har inte uppträtt som rättegångsombud i målet.
2. Vid huvudförhandlingen var såväl RL som försvararen närvarande. Enligt tingsrättens anteckningar informerades parterna om att domen skulle meddelas vid en viss senare tidpunkt. RL dömdes för grovt penningtvättsbrott till fängelse.
3. Enligt en anteckning på tingsrättens dagboksblad expedierades domen samma dag som den meddelades till den offentliga försvararen och till RL via e-post. Domen fick laga kraft.
4. RL ansökte i hovrätten om en ny frist för att överklaga tingsrättens dom (återställande av försuttna tiden) och gjorde gällande att hon inte hade fått

kännedom om domen före överklagandetidens utgång. Hovrätten har avslagit hennes ansökan.

5. Tingsrätten har yttrat sig till Högsta domstolen. Av yttrandet framgår bl.a. följande. Vid kontroll har det framkommit att domen, trots anteckningen på dagboksbladet, inte skickats den aktuella dagen till RL direkt från tingsrättens målhanteringssystem eller från e-postkontot tillhörande tingsrättens brottmålsenhet. Huruvida domen expedierats till RL på något annat sätt har inte gått att fastställa.

Den rättsliga regleringen

6. Har någon försuttit den tid som gäller för överklagande av en dom och hade han eller hon laga förfall, får den försuttna tiden återställas (58 kap. 11 § rättegångsbalken). Laga förfall föreligger då någon genom avbrott i den allmänna samfärdseln, sjukdom eller annan omständighet, som han eller hon inte bort förutse eller rätten annars anser utgör giltig ursäkt, har hindrats att fullgöra vad som ålegat henne eller honom (32 kap. 8 § rättegångsbalken). Det är inte bara absoluta hinder som avses. Som laga förfall kan godtas varje omständighet som är sådan att det inte skäligen kan krävas att parten ska närvara eller i övrigt vara verksam i rättegången (jfr NJA II 1943 s. 420).

7. Den som påstår laga förfall har bevisbördan för de omständigheter som åberopas till stöd för en ansökan om återställande av försutten tid.

Frågorna i Högsta domstolen

8. De frågor som Högsta domstolen har att ta ställning till är vilken betydelse som vid bedömning av laga förfall ska tillmätas dels den omständigheten att en försvarare utan fullmakt – men inte den tilltalade personligen – fått del av domen inom överklagandetiden, dels det förhållandet att den tilltalade vid huvudförhandlingens avslutande informerades om när domen skulle meddelas.

Betydelsen av att försvararen fått del av avgörandet

9. Vid talans förberedande och utförande får den tilltalade biträdas av försvarare (21 kap. 3 § rättegångsbalken). När den tilltalade inte är skyldig att infinna sig personligen, får talan föras genom ombud (21 kap. 2 § femte stycket som hänvisar till 12 kap.). En part som vill föra sin talan genom ombud ska ge ombudet fullmakt (12 kap. 8 §). Om ombudets behörighet inte inskränkts har de processhandlingar, vilka företas gentemot ombudet, i stort sett samma betydelse som om de företagits mot huvudmannen personligen. Ombudet är behörig att överklaga ett avgörande till högre rätt. En försvarare som har fått fullmakt från sin huvudman betraktas som ombud.

10. Utan fullmakt är däremot försvararens behörighet mer begränsad. En försvarare kan i viss mån agera självständigt för den tilltalades räkning även utan fullmakt (jfr 21 kap. 8 § rättegångsbalken), men saknar bl.a. behörighet att ta emot delgivningar och överklaga domstolens avgöranden (jfr Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång II, 9 uppl. 2015, s. 101 ff.).

11. När ett brottmål har avgjorts, ska parterna snarast underrättas skriftligen om utgången i målet (30 kap. 7 § sjätte stycket rättegångsbalken). Domen ska skickas till parterna samma dag som avgörandet har meddelats (2 § förordningen, 2003:234, om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m.). När domen sänds till en tilltalad, ska avgörandet samtidigt sändas till dennes offentliga försvarare. Om den tilltalade har ombud, bör domen eller beslutet sändas till partens ombud i stället för till parten själv. (Se 27 § förordningen, 1996:271, om mål och ärenden i allmän domstol; jfr "Den inställda förrättningen" NJA 2014 s. 75 p. 8 och 9, där parten, men inte ombudet, hade fått ett beslut från en myndighet.)

12. Bestämmelserna om ombuds behörighet och om expediering av avgöranden utgår alltså från att ombudets kunskap jämföras med partens. Det saknas skäl att frångå denna princip vid tillämpningen av reglerna om återställande av försutten tid. Ett behörigt ombuds kännedom om ett avgörande

ska därför tillskrivas parten. Det innebär att laga förfall inte kan anses föreligga av det skälet att parten inte fått domen eller beslutet, om det behöriga ombudet i tid har fått del av avgörandet eller på annat sätt informerats om det.

13. Däremot kan ett biträdes kunskap om ett avgörande inte jämföras med partens. Laga förfall får därför i regel anses föreligga när bara en försvarare utan fullmakt – och inte den tilltalade personligen – har fått del av ett avgörande, förutsatt att den tilltalade inte på annat sätt i tid fått kännedom om det. Att avgörandet ska expedieras till en offentlig försvarare utan fullmakt påverkar inte denna bedömning.

Betydelsen av att en part underrättats om när avgörandet skulle meddelas

14. Om ett mål avgörs efter huvudförhandling och domen inte avkunnas vid förhandlingen ska parterna underrättas om tiden och sättet för domens meddelande (17 kap. 9 § andra stycket och 30 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken).

15. I rättsfallet ”Den uteblivna försändelsen” NJA 2012 s. 435 (p. 7 och 10) konstaterade Högsta domstolen att en part som inte i förväg har underrättats om när ett avgörande kommer att meddelas har särskilda svårigheter att säkra utredning om de förhållanden som rådde då försändelsen förmodas ha kommit henne eller honom tillhanda. Högsta domstolen slog då fast att ett påstående att avgörandet inte har kommit parten till handa därför ska godtas, om inte omständigheterna talar emot påståendet.

16. Om däremot en part på förhand har underrättats om när avgörandet skulle meddelas, bör ett påstående om att avgörandet inte har kommit parten till handa inte godtas utan vidare. Som en utgångspunkt bör det i den situationen skäligen kunna krävas att han eller hon vid eller i nära anslutning till tidpunkten för avgörandets meddelande skaffade sig kännedom om utgången i

målet och tidsfristen för överklagande, t.ex. genom kontakt med domstolen (jfr ”Den uteblivna försändelsen” NJA 2012 s. 435 p. 4).

17. Det skulle emellertid föra för långt att alltid ställa det kravet. Det gäller särskilt i det fallet att en domstol har åsidosatt gällande bestämmelser om expediering (jfr ”Nomus tredskodom” NJA 2018 s. 487 p. 13, där expediering av en tredskodom hade skett till en olämplig adress; jfr även ”Vittnet på Rhodos” NJA 2017 s. 210 p. 6 och 18).

18. En underrättelse om tidpunkten för avgörandet innebär därför att partens påstående att han eller hon inte i tid fått kännedom om avgörandet inte i sig är tillräckligt för att laga förfall ska anses föreligga. Detta gäller även om omständigheterna inte talar mot påståendet. Däremot bör laga förfall i allmänhet anses föreligga om det finns anledning att utgå från att domstolen inte har expedierat avgörandet till parten; detta förutsätter att parten inte på något annat sätt fått kännedom om avgörandet under överklagandefristen.

Bedömningen i detta fall

19. RL har gjort gällande att hon varken hade fått tingsrättens dom eller på annat sätt fått kännedom om den inom överklagandetiden. Det finns mot bakgrund av tingsrättens yttrande anledning att utgå från att påståendet är riktigt (jfr p. 5).

20. Det kan i och för sig sägas att RL, eftersom hon vid huvudförhandlingen hade underrättats om tiden för domens meddelande, borde ha tagit kontakt med tingsrätten eller sin försvarare för att höra efter vad som hänt med domen. Eftersom skälet till att hon inte fick domen var ett misstag av domstolen, bör hennes underlåtenhet emellertid inte tillmätas någon avgörande betydelse.

21. Med hänsyn härtill, och till att försvararens kännedom om domen saknar betydelse för bedömningen av laga förfall, ska RL anses ha haft giltig ursäkt för att inte överklaga i tid. Hennes ansökan om återställande av försutten tid ska därför bifallas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Kerstin Calissendorff (referent), Johnny Herre, Stefan Reimer och Johan Danelius
Föredragande har varit justitiesekreteraren Dennis Andreev